

Könyvszemle

Kiss Endre: Monetarista globalizáció és magyar rendszerváltás (Társadalomfilozófiai tanulmányok)

Globalizáció és rendszerváltás – két kategória, mely meghatározza a hazai politikai diskurzust legalább másfél évtizede. Nem egyszerre és egyidőben, mivel csak megfelelő távlatból szemlélve rajzolódnak ki a két folyamat szoros összefüggésének jellemző vonásai. Ez a távlat lehet időbeli, de lehet az elemző tudományos distanciájából fakadó távlat, sőt távlatosság is. Kiss Endre a tudományos vizsgálat módszereivel teremt magának távlatot nézőpontot.

Társadalomtudományokban persze mindig problematikus a tudományos módszer mibenléte. Főleg a verifikáció az, ami itt problémát szokott jelenteni, s a társadalomtudományi igazságok általában csak a tudomány zárt rendszerén belül, a tudományos módszerek biztonságos, de kevesek számára átlátható, védő s egyúttal akadályozó rendszerén belül derülnek ki és hatnak. Kiss merész kísérletre vállalkozik: a politika jelenségeit a társadalomfilozófia meglehetősen elvont eszközrendszerével veti vizsgálat alá, s olyan tételek megfogalmazásával próbálkozik, melyek verifikálásához – társadalmi-politikai jelenségről lévén szó – idő szükségeltetik. (Nem osztjuk ugyanis a szerző Fukuyama iránti elkötelezettségét, s nem hisszük azt, hogy egy elmélet akkor is helytálló, ha önmaga feltételrendszerének megfelelő – lásd a híres „a történelem vége” tételt.) Tehát bizonyítást vagy legalábbis bizonyíté-

kokat várunk el még a filozófustól is, ha a társadalmi-politikai jelenségek terepére merészkedik. A filozófusoknak nem megváltoztatni kell a világot, hanem a társadalomfejlődési tendenciák fő irányait kell megmutatniuk – mondhatnánk parafrázálva az egykori, meglehetősen utilitarista útmutatást, melynek következményei éppen a szerző által tárgyalt folyamatban számolódnak fel. Így akár közös pontot is találhatunk az isteni F. F.-fel: ha a történelemnek nem is, de a történetnek vége van.

Vége van, s ezt a folyamatot nevezzük rendszerváltásnak. Kiss rögtön bevezető tanulmányában (*A globalizáció társadalomfilozófiájához*) megállapítja azt a végtelenül egyszerű, s talán éppen ezért kevés figyelemre méltított alapvető fontosságú és meghatározó tény, mely szerint a globalizációs folyamatok indulása és a rendszerváltás időben egybeesett. Sőt, nem csupán az időbeli egybeesést konstatálja, hanem összefüggést lát közöttük: a létező szocializmus vezető rétege idejében fel akart ugrani az integráció vonatára, s ezért nem állt ellen az átalakulásnak, sőt, az ellenállásból élreállítás lett (nem pedig félreállítás, ahogy sokan remélték). Kiss továbbmegy, s arra a következtetésre jut, hogy a globalizációs kihívás nélkül a létező szocializmus elitje együtt tudott volna élni rendszere problémáival – a kettéosztott világban továbbra is megtalálta volna a helyét. Az összefüggés a globalizáció és a kommunizmus bukása között nyilvánvaló, de én itt jobban hangsúlyoznám (Kiss sem feledkezik meg róla!) a technika, jelesül az információs technika korszakváltást hozó fejlődését. Véleményem szerint ez volt a döntő pont –

a merev tervutasításokkal operáló, s ugyanakkor az információk áramlását minden módon akadályozó rendszer nem tudott túljutni saját alapvető belső ellentmondásán: az információk nélkül létezni nem tudó centralizált rendszer belebukott saját információellenességébe. Vagyis a recensens mind a globalizációt, mind a rendszerváltást egy közös okra, az információs forradalomra vezeti vissza, s ilyen értelemben lát közöttük kapcsolatot. S bár Kiss is hangsúlyozza az információáramlás és a demokrácia alapvető összefüggését, következő fejezetében, mely a monetarizmust bírálja, utal az informatika és a centralizáció monetáris politika keretei között létezhető, sőt létező kooperációjára (bankok, pénzügyigazgatás).

A monetarizmus és liberalizmus összefüggéseit tárgyaló fejezetben éppen ellenkező megállapításra jut: cáfolja az itt a tárgyalat két jelenség közötti azonosítási törekvéseket, és hangsúlyozza a különbségeket. Mint a fentebb említett példa mutatja, nem lát törvényszerű koincidenziát liberalizmus és monetarizmus között, ez utóbbi zsarnoki rendszerek keretei között is működhet. Ez így igaz, s ezért vetődik fel óhatatlanul a kérdés: a kommunista diktatúra nem fért volna-e meg a világot uraló monetarizmussal? Jaruelski, Grósz és Gorbacsov néhány tétova próbálkozása erre utal, s ekkor máris ott vagyunk Kiss alaptételénél: liberalizmus és monetarizmus nem jár törvényszerűen együtt. Összehozásukat egy különleges történelmi helyzet, a kommunizmus hanyatlása és bukása tette lehetővé. Ez könnyítette meg a monetarista teoretikusok dolgát, akik összemossa a nyugati jóléti társadalom szociális gondoskodását a keleti „rosszléti” társadalmak „reálisan létező szocializmusával” a két rendszer együttes kritikájának lehetőségét találták meg a liberalizmusban. Mivel a reálisan létező szocializmus országaiban szembeszökő módon sértették az emberi és polgári jogokat, könnyen egyeztethető volt ebben

a kivételes esetben a liberalizmus egyébként nehezen összehozható két vetülete, a gazdasági és a polgárjogi liberalizmus. Ez a kivételes pillanat hozta egyébként a rendszerváltás utáni Kelet-Közép-Európában a liberalizmus hirtelen térnyerését: itt valóban egyszerre lehetett – jogosan – támadni a tervgazdaságot és politikai diktatúrát jelentő szocializmust a piacgazdaság és a demokrácia jegyében. Ráadásul talán a liberalizmus volt az egyetlen olyan politikai és eszmei áramlat, melyet a kommunisták korábban sohasem próbáltak társutasukká tenni (szemben az agrárius, keresztény és nemzeti irányzatokkal), így a megalkuvásmentes átalakulás garanciáját képviselte sokak szemében.

A kötet zárófejezetét a jobboldali populizmus jelenségét elemző tanulmány képezi. Mondhatjuk, hogy végén csattan az ostor, mert elemzésével a szerző a kötet legjobb részét alkotta meg. Olyan munkát, mely fényesen megfelel azon elvárásnak, melyet e recenzió elején a társadalomtudományi verifikáció feltételeként fogalmaztunk meg: az 1998-2000 között kidolgozott szöveg a jobboldali populizmus jellegzetességeiről szinte szó szerint igazolódott 2002 politikai gyakorlatában. Kiss a periferikus modernizáció sajátos jelenségeként írja le elemzése tárgyát, mely kétarcúan viszonyul a centrumból érkező modernizációs impulzusokhoz: az identitás változása nélkül akarja az előnyeit átvenni. Az egyszerre csodált és gyűlölt Nyugat így lesz egyszerre rajongás és irigység tárgya, s az ambivalens érzélem visszás, szeretetnyilvánításokkal ellensúlyozni próbált agresszív demonstrációkhoz vezet. (Aki látta a kultikussá vált rockoperát István királyról, már ott érezkelhette a darab alapvető dramaturgiai megoldatlanságát: Istvánnak és Kopánynak is igaza van. A populizmus ma is ezzel a dramaturgiai megoldatlansággal küszködik, ha küszködik egyáltalán – lehet, hogy jól érzi magát benne. A rockopera rajongóit sem zavarta az ellentmondás.)

Itt fogalmazza meg Kiss a jobboldali populizmus alapvető jellemzőjét: az ambivalens viszonyulást mindenhez, ahol egyértelműsége lenne szükség. Európai integráció, parlamenti demokrácia, gazdasági, pénzügyi és szociálpolitika: mindenütt kétértelműségek, törekvés a „kint is vagyok, bent is vagyok, jaj de nagyon boldog vagyok” állapot tartósítására (hogy a rockzenénél maradjunk). Ahogy a szerző meghatározza: szemantikai csúsztatások, a demokratikus politika határainak kritikaként előadott átlépései jellemzik a populizmust. Végső tanulságként arra figyelmeztet, hogy a jobboldali populizmus a demokratikus erők deficitjéből él, a demokrácia híveinek hibáiból kovácsol fegyvert.

Ez utóbbi tanulmányával Kiss a mai magyar elméleti politikai irodalom egyik legjobb

darabját alkotta meg, létrehozva mindazt, amit egy politikaelméleti munkától elvárhatunk: egy biztos elméleti alapokon álló, gyakorlati téren használható elemzést. A kötet tanulmányait nagyfokú belső koherencia jellemzi, felfoghatjuk akár egy monográfia előversengéseként is. Stílusa többnyire megfelel az olvasható tudományos irodalom követelményeinek, bár az egyensúlyt olvasmányosság és tudományos tartalom között nem mindig sikerült megtalálni. A feszebb szerkesztést és stílust egy monográfiától várhatjuk, melyre a kötetet elolvastván bizvást számíthatunk. (Kiss Endre: *Monetarista globalizáció és magyar rendszerváltás (Társadalomfilozófiai tanulmányok)*. Ferenczi & Tsa. Budapest, 2002, 454 p.)

Heiszler Vilmos

a tört. tud. kandidátusa, egyetemi docens (ELTE)

*Vizi E. Szilveszter – Altrichter
Ferenc – Nyíri Kristóf – Pléh
Csaba: Agy és tudat*

Pléh Csaba akadémikus vezetésével megalakult a Budapesti Műszaki Egyetemen – olyan jeles központok után, mint az MIT vagy a Stanford – az első hazai Kognitív Tudományi Központ. A Központ vezetője könyvsorozatot indított, melynek első kötete *Agy és tudat* címmel jelent meg. A kötetben a magyar biológiai, filozófiai és pszichológiai agykutatás legjelesebb szakértői közölték írásaikat, és ha tartani tudja az induló sorozat az első kötet színvonalát, akkor bizvást állíthatjuk, ebben a tudományban nemzetközi értelemben is mértékadó könyvsorozattal és tudományos műhellyel lettünk gazdagabbak.

A szerzők a maguk sajátos módszerével az agy mint biológiai rendszer és a tudat mint szubjektív entitás közti viszonyt kutatják. Vizi E. Szilveszter (MTA) az agykutatás biológiai eszközeivel az ember egyediségét és tudatosságát reprodukálhatatlannak tartja. Hang-

súlyozza, hogy minden egyes ember agya morfológiailag eltérő és állandóan változó „cytoarchitektúrával” rendelkezik, amit jelenlegi tudásunk szerint sem közvetlenül mérni, sem számítógéppel modellezni nem tudunk. Ádám György (ELTE) az emberi „Én” tudattalan dimenzióival kapcsolatos kutatásait ismerteti, kiemelve a tudat, a tudattalan és a „személyes tudat” fogalmi meghatározásának nehézségeit és a különféle meghatározások következményeit. Ezzel adalékot szolgáltat ahhoz a módszertani kérdéshez, hogy amikor neurobiológusok az agytudat kapcsolatról beszélnek, akkor vajon melyik „tudat-meghatározást” fogadják el, és mi jogosítja föl őket erre. Freund Tamás (KOKI) idegi folyamatok sejt- és molekuláris szintű működéseit vizsgálja, és azt állítja, hogy kísérletei segítségével „bepillanthatunk” a „tudati jelenségek strukturális és fiziológiai” hátterébe is. Írása szigorúan „technikai”, és nem vállalkozik arra, hogy a fiziológiai hátteret közvetlenül meghatározott tudati eseményekhez kapcsolja.

Buzsáki György (Rutgers Egyetem, USA) a viselkedés-agy korreláció vizsgálatában forradalmian újat hozott, hiszen nem az adott viselkedéshez tartozó neuronális működéseket keresi, hanem fordított irányban haladva, elsődlegesen a neuronális működéseket, az idegsejtek populációit vizsgálja, és a hozzájuk tartozó „makroszkopikus” viselkedésmintázatokat csak ez után veszi számba. Gulyás Balázs (Karolinska Intézet, Svédország) a látás neuronális vizsgálatát filozófiai megfontolásokkal köti össze, és nyitva hagyja az általa fölített kérdést: vajon teljességgel megismerheti-e és leírhatja-e az emberi agy önmagát?

Jáki Szaniszló (Seton Hall Egyetem, USA) miután kijelenti, hogy „az agytudósok legtöbbje gyatra filozófusnak bizonyult”, azt állítja, annak ellenére, hogy az agy és a tudat „teljesen összefügg”, a kettő egymásra fogalmilag mindig redukálhatatlan marad. Az említett „teljes összefüggésről” azonban nem kapunk további fölvilágosítást. Vámos Tibor (MTA) az agy gépként való felfogásának kérdését vizsgálva nyitva hagyja, hogy a paradigma milyen jövőbeli eredményekhez fog vezetni. Kampis György (ELTE) a kortárs agy-tudat elméletek ismertetése után a testbe épített, a testtel együtt mozgó elme paradigmáját vázolja. Nem vállalkozik a kérdés megválaszolására, hogy vajon a „test és tudat teljes problémaköre valaha is bejárható lesz-e?”. Hasonlóan látja ezt Hernád István, aki kortárs szerzők álláspontjának vizsgálata után maga is arra a következtetésre jut, hogy az „én”-nek lenni érzése olyan „megoldatlan rejtély, amellyel meg kell tanulnunk együtt élni”.

Altrichter Ferenc (North Carolina Egyetem, USA) napjaink analitikus filozófiai nyelvezetének segítségével objektív-szubjektív, kauzális-logikai összefüggéseket elemezve amellet tesz hitet, hogy ha az agy-tudat kérdés valaha megoldható lesz, „a megoldás kulcsát a tudomány fogja szolgáltatni”. Ugyanakkor nem tér ki arra, hogy ez a tudomány az

„ott lévő” oksági világ és matematikai képletek tartománya, avagy a tudós szubjektív világa és a logikai-szemantikai világba tartozó fogalomkészlete lesz-e. Szécsi Gábor (MTA) az intencionalitás és a nyelvi jelentés viszonyának vizsgálata során kiemeli, hogy a nyelv és a mentális állapotok vizsgálata egymástól elválaszthatatlan.

Pléh Csaba és Lukács Ágnes (BME és Collegium Budapest) a szabályalapú és az asszociatív nyelvértelmezésre vonatkozó empirikus vizsgálatokat kapcsolják össze idegrendszeri kutatásokkal. Racsmány Mihály és Szendi István (JATE, Bristol) a munkamemóriát tanulmányozzák a skizofrénia és a Williams-szindróma kapcsán. Kéri Szabolcs és Janka Zoltán (SZTE, Szeged) a tudat neurokognitív működését elemzik, Kovács Ilona (Rutgers Egyetem és BME) pedig a látórendszerrel kapcsolatos neurológiai kutatásainak eredményeit mutatja be. Kovács Gyula (Richter Gedeon Rt.) a tudat vizualitásának viselkedéstudományi megközelítéséről ír.

Nyíri Kristóf (MTA) kötetzáró tanulmányában az általa kidolgozott új képfilozófiai paradigmát értelmezi az agy- és tudatkutatás kapcsán. Két olyan alapvető állítása van, amely meghatározó jelentőségű lehet az emberi gondolkodás és filozófia további értelmezésére és fejlődésére. Egyrészt azt állítja, hogy a „Nyugat filozófiájának története a gondolkodás képességével szembeni értetlenség története”, és kiemeli, hogy a kognitív tudomány korában eljuthatunk oda, hogy a „lineáris szöveg béklyóiban” vergődő nyugati filozófiát felszabadítsuk a képiség világába és világának. A kutatásoktól azt várja, hogy a mentális képek működési konstrukciójának és működési mechanizmusának megértésével véget érhet a filozófia fogalom- és szöveg-centrikussága. Tézise az, hogy a gondolkodás elsősorban a „teoretikus konstrukcióként felfogott mentális képekben” zajlik, ahol el kell érni, hogy az intropektív adatokat korrelációba hozzák a külső

megfigyelési adatokkal. Ennek megoldása az agy-tudat kapcsolatának a megoldása is lenne, ami új korszakot nyitna az ember önmegértése, tudománya és filozófiája történetében. (Vizi E. Szilveszter – Altrichter Ferenc – Nyíri Kristóf – Pléh Csaba: *Agy és*

tudat. Szerk. Pléh Csaba – Lukács Ágnes – Racsmány Mihály. *BME Kognitív Tudományi Központ, Kognitív Szeminárium sorozat*. Budapest, 2002, 242. p.)

Boros János

az MTA doktora, egyetemi tanár (PTE)

Niederhauser Emil - Szvák Gyula: A Romanovok

A szerzők a magyarországi és az európai ruszisztika kiemelkedő képviselői, akik az orosz történelemről már több jelentős szakművet írtak. Jelen kötetük is hiánypótló. A jó háromszáz éven át uralkodó Romanov-dinasztia történetéről ez idáig még nem olvashattunk magyar nyelvű művet. A kötet azért is fontos, mert hetven éven át, a szovjet rendszer idején nem nagyon lehetett a cári család történetéről a maga valóságában írni. Pedig a Romanovok nem csupán saját ország sorsát alakították, hanem az európai, sőt a világtörténelem folyásába is képesek voltak beleszólni.

A szerzők természetesen nem csupán a cárokról és családjukról alkottak színes portrékat, nem csupán cselekedeteiket és azok következményeit tárták fel. Megismerhetjük azt a milliőt is, amelyből a dinasztia származott, és amely keretet adott uralmának. A sajátos orosz fejlődés jó háromszáz éve tárul elénk a szolgáló jobbágság, a szolgáló nemesiség, a bojárság, a pravoszláv egyház történetétől a 19. században születő orosz polgárság és munkásság történetéig. Bepillantathatunk az orosz mentalitás és az orosz politikai gondolkodás múltjába is. Tanúi lehetünk az orosz hatalmi mechanizmus működésének, a társadalom felülről való irányításának, összeesküvéseknek, puccsoknak, palotaforradalmaknak, lázadásoknak, elbukott és győztes forradalmaknak. Mindezek nélkül nem értenénk meg, hogy a Romanov-cárok mit miért tettek vagy éppen nem tettek.

Az 1613-ban trónra kerülő Romanovok a következő század végére a moszkvai orosz államból egy hatalmas birodalmat kovácsoltak, hogy majd az első világháború végén ezen birodalom összeomlása a dinasztíát is magá alá temesse.

A tizennyolc Romanov-cár közül természetesen nem mindegyik volt egyformán alakítója a történelemnek. Az első, Mihail számára a cári hatalom helyreállítása volt a siker. A dinasztia első, nagy formátumú uralkodója I. (Nagy) Péter (1682-1725) volt. Európai követjárásakor ismerte fel, hogy országa milyen elmaradott. „Azért ment Nyugatra, hogy megtanuljon jó hajókat építeni, s úgy jött haza, hogy belátta: egész Oroszország talapzatát kell újraácsolni” – írja Szvák Gyula. A szerző azt emeli ki, hogy Péterben nem egy koncepciózus, átfogó reformokra törekvő cárt kell látnunk. Változtatásait a pillanatnyi szükségletek vezérelték. Az erőfeszítésekhez képest az eredmények mérsékeltek voltak. Reformjai a katonai monarchiát erősítették, és részben európaizálták az államot. A társadalom azonban a szolgája maradt. Vitathatatlan érdeme, hogy az északi háború megnyerésével Oroszországot európai nagyhatalommá tette.

Péter halála után közel négy évtized telt el, amíg a dinasztia ismét egy kiemelkedő uralkodót adott a birodalomnak, II. Katalin (1762-1796) személyében. Niederhauser Emil sokszínű és differenciáltan ábrázolja, s uralmát az orosz felvilágosult abszolútizmus korának tekinti. Reformjai közül valójában több is sikeresnek és tartósnak bizonyult. Volt azonban „ellenreformja” is (a szerző kifejezése): Ukrajnában bevezette az örökös job-

bágyságot. Külpolitikájában egyértelműbb volt a siker: Lengyelország három felosztásából a legnagyobb részt kapta, délen pedig a törökök elleni háborúval Oroszország kijutott a Fekete-tengerre. A francia forradalmat elvette, amiben nincs semmi különös, mivel az elmaradott birodalomban még nem volt időszzerű a polgári átalakulás.

I. Sándor (1801-1825) alatt, Napóleon bukása után, Oroszország a kontinens legerősebb hatalma lett. Öccse, I. Miklós (1825-1855) ezt a hatalmat többek között az 1848-as forradalmak leverésére is felhasználta. A krimi háborúban elszenvedett vereség után II. Sándor (1855-1881) kénytelen volt polgári reformokat bevezetni. A szerző szerint ezek közül talán a jobbágyfelszabadítás volt a legfontosabb. Elmaradt viszont a cári önkényuralom lebontása. Erre az utolsó Roma-

nov kényszerült az 1905-ös forradalom hatására. A parlament (a дума) felállítása azonban felemásan sikerült. II. Miklós (1894-1917) – Niederhauser Emil kifejezésével élve – „a Romanovok XVI. Lajosa” nem értette meg az idők szavát. Az első világháború olyan próbának tette ki a cári rendszert, amelyet nem tudott kiállni. Az 1917-es első forradalom után a trón, a bolsevik hatalomátvétel után a cári család élete is elveszett. A Romanovok mint uralkodók története ezzel véget ért.

A magas szakmai színvonalú kötet olvasmányos stílusban íródott. A szöveget bibliográfia, névmutató és fényképek egészítik ki. (*Niederhauser Emil – Szvák Gyula: A Romanovok. Pannonica Kiadó, Budapest, 2002, 352 p.*)

Papp Imre

egyetemi docens, Debreceni Egyetem

Surányi Dezső:

Gyümölcsöző sokféleség

A sokféleség az élő természet eredendő megnyilvánulása. A növények, állatok, mikroorganizmusok genetikai-taxonómiai sokféleségében éppúgy megmutatkozik, mint az életközösségek változatosságában. Ennek a sokféleségnek (tömören: a biodiverzitásnak) feltárása, kutatása napjainkban a biológia egyik legfontosabb (és legsürgetőbb) feladata. Fenntartása, megőrzése pedig egyre nyilvánvalóbb társadalmi érdek, hiszen biológiai erőforrásaink léte, a természet normális működése függ tőle.

A biodiverzitás kutatásának hagyományos – és csaknem kizárólagos – objektumai a természetben „vadon” előforduló fajok illetve természetes életközösségek. Hozzájuk képest jóval elhanyagoltabb a használatba vett fajok köre, pedig a több ezer éves emberi civilizáció az állatok tenyésztésével és növények termesztésbe vonásával megszabta azok evolúciós irányait, és nagyszámú kultúrfajtát hozott létre. Itt tehát tagadhatatlanul

egy gazdagítási folyamattal állunk szemben. Némi kárpótlás ez azért a sok bajért, rombolásért (élőhelyek százainak, fajok ezreinek kipusztításáért) amit az ember a másik kezével a Természet ellen elkövetett.

Kultúrnövényeink egyik nagy csoportja a gyümölcsstermő növények köre. Akár csak a piaci kínálat utóbbi harminc-negyven éves változásait látva feltehető a kérdés: hol vannak a régi megszokott és kedvelt szilva, alma- vagy körtefajtáink? Mi lett velük? Nem évtizedes, hanem évszázados, évezredes időléptékben tesz fel rokon kérdéseket (és ad is rá válaszokat) Surányi Dezső. Ősi gyümölcsfajtáink tételes áttekintésének, eredetének, történetének, elterjedésének leírása, jellemzése és nagyszámú egyéb szempont szerinti tárgyalása található meg ebben az élvezetesen olvasható könyvecskében.

A könyv címe rímel a fájdalmasan korán elhunyt Juhász-Nagy Pál nagyhatású munkájának – *Eltűnő sokféleség* – címére. Ami még fontosabb, e két mű „szellemi-gondolati orientációja” is nagyon hasonló. Alapállásuk: a természet feltétlen tisztelete, az egyszer már

létrejött, életképesnek bizonyult formák, szervezetek respektálása. Ha úgy tetszik, ez konzervatizmus, de nemes és teremtő konzervatizmus. Miként Surányinál a hagyomány tisztelete is az, mert, mint írja: a hagyomány a korszerűség alapja. A könyv szerzője nemcsak képzett kertész, de ökológiailag is jól tájékozott kiváló botanikus. Méltó követője a nagy eltávozott elődöknek, Rapaics Rajmundnak, Kárpáti Zoltánnak, Domokos Jánosnak, akiknek szaktudományos jártassága a növénytan mellett a pomológiára, a gyümölcsfajok eredetének ismeretére is kiterjedt. Ennek köszönhető, hogy a régi gyümölcsfajtákat, tájfajtákat Surányi nemcsak a termesztés oldaláról értékeli, de azon túlmutató szempontokra is figyelemmel van. A természetes vegetáció és a gyümölcsstermő növények, a gyümölcskultúra ezer szállal kapcsolódnak egymáshoz. Nézzük a forrásokat. Azt találjuk, hogy a természetes vegetáció növénytársulásai vegetációzónánként, illetve magassági övenként (gondoljunk csak az erdősztyepp-zónára, a zárt tölgyesek zónájára vagy a bükkösök övére) nagyszámú, sokféle vadgyümölcsöt rejtegetnek. De ugyanezek a klímazonák illetve övezetek szabják meg a kinemesített fajták termesztői körzeteit is. Egy-egy táj gyümölcsfajtainak diverzitása a különböző tulajdonságoknak, potenciálnak egyfajta összletét jelenti. A tájfajtáknak ez a potenciálja a területenként változó klímájú, talajú tájak adottságainak a jobb kihasználására alkalmas. Már az ökológus teszi hozzá, hogy ezáltal pozitív a szerepük a másodlagos vegetáció, a táj élőhelyeinek formálásban is. Ne feledjük, hogy az élőhelyek táji mozaikját az extenzív művelésű gyümölcsösök (például ártéri gyümölcsösök), középhegység-lábi szőlők is színesítik, gazdagítják, sőt, még a művelésükben felhagyott szőlők is mindmáig refúgiumai a visszatelepedett ősi növényvilágnak. Így végül is – ahogyan azt a bevezetőben is érintettük – a létrejött sokszínűség

kettős, mivel közösségi szinten is jelentkezik, nemcsak a fajták szintjén.

Surányi után elfogadhatjuk, hogy a magyar nép vándorlásai során megszerzett és a Kárpát-medencében élő másfajta népcsoportoktól örökölt természetismereti, gazdasági és így kertészeti természetési tapasztalatok meghatározóak voltak. A honfoglalást követően a kezdetben erős bajor, balkáni, bizánci, francia és itáliai, németalföldi és spanyol egyházi és világi kapcsolatok révén már a korai Árpád-korban színvonalas kertkultúra jött létre a Kárpát-medencében. Kimutatható, hogy egykoron lényegesen többféle gyümölcsfajt termesztettek, mint mostanában. A kultúrába vett fajok száma ugyanis megközelítette a negyvenet, ez a szám a jelenleginek nagyjából a kétszerese. Még a török uralom idején is történt gazdagodás, mivel a meghódított területekre sok növényfajt telepítettek be. A későbbiekben a termelés intenzitását, a hozamok növelését egyre érzékenyebb fajtákkal tudták csak biztosítani. Ez az oka annak, hogy a elmúlt századok, de különösen a 20. század folyamán sok gyümölcs- és szőlőfajta merült feledésbe. A fajtaváltások további okai: a modernebb termesztéstechnika, a változó piaci igények, különböző növényegészségügyi problémák. Surányi mindenestre úgy véli, hogy a kártevők összességükben sem tudtak akkora változásokat előidézni a gyümölcskultúrákban, mint a birtokviszonyok átalakulása vagy egyes politikai döntések meghozatala. A számok meggyőző erejével szemlélteti a fajtaválasztékban az utóbbi húsz évben beállott szegényedést. Kimutatja, hogy 1978-tól 15 gyümölcsfaj választéka szűkült be – némelyiké tekintélyes mértékben-, és egyedül a meggy az, ahol 1998-ra a fajták számának növekedéséről beszélhetünk.

A mondanivaló gerincét a fajták-változatok leírása alkotja. Termesztésük legalább másfél-két évszázados múltra tekint vissza,

de egyeseket már a középkorban is ismer-
tek. A leírások kiterjednek a fajta bevezet-
ésének idejére (ha az egyáltalán ismeretes),
az eredetre, megadva a(z egykori) termés-
zés körzetét, a fajta durva morfológiai leírását,
jellemozve a termés minőségét, ízét, az érés
időpontját, a felhasználás módját, a beteg-
ségek iránti érzékenységet. Sorra szabatos
leírását nyújtja az almatermésűeknek (alma-
körte-, birs- és naspolyafajták), a csonthéja-
soknak (cseresznye-, meggy-, szilva-, sárga-
barack- és őszibarackfajták), a héjasgyü-
mölcsűeknek (dió-, gesztenye-, mandula-
mogyorófajták), a bogyósoknak és fügefaj-
táknak (egres-, ribiszke-, szeder-, málna-, sza-
móca- és fügefajták), és az ismert régi szőlő-
fajtáknak.

A régi fajtáknak, helyi változatoknak van-
nak előnyeik, de hátrányokat is hordoznak.
Úgy tűnik azonban, hogy az előnyök szá-
mottevébbek, mint a hátrányok. Előny az,
hogy génforrásokként használhatóak, rezis-
ztencia-nemesítések alapanyagai. A ma-
gas beltartalmi érték, alkalmanként a termé-
kenység, termőképesség, az ökológiai és
egészségbeli tűrőképesség, más esetekben
a fagyűrűs indok lehet arra, hogy ne csak
nemesítési alapanyagok, de termesztési
értéknek tekintsünk egyes fajtákat. A leg-
különbözőbb rezisztenciák kimerítő felsorolá-
sa alapján kibontakozó kép igen meg-
győző. A fajták, helyi változatok különféle
egyéb terheléseket is sokszor elviselhetnek.
Alkalmazhatóak a táji-térségi rehabilitá-
cióban. Különleges termékek, biotermékek
alapanyagai lehetnek, így szélesítik a piaci
áruválasztékot. Segíthetik az egészségesebb
táplálkozást, az egészségesebb életvitelt.
Nem megvetendő a társadalmi-kulturális
szempontok sem: történelmi értékeket kép-
viselnek, bennük termesztési hagyományok

testesülhetnek meg. De hozzájárulhatnak az
idegenforgalmi lehetőségek bővüléséhez is,
gondoljunk itt a történelmi kertekre, be-
mutató kertekre. A kultúrfajták diverzitása
hatékony eszköz lehet a termelők kezében
a növényvédelmi kezelések mértékének
csökkentéséhez.

A mű talán leginkább operatív fejezete a
gyümölcsfajták kiválasztásával és ültetvény-
be helyezésével foglalkozik. Alapvető lépé-
sek: a kiváló tulajdonságú egyedek kiválasz-
tása, az anyafák kijelölése, pomológiai érté-
kelése, a helyi fajtaelnevezések feljegyzése,
a fajták meghatározása. Javaslatot tesz a
tájfajta- és történelmi fajtagyűjtemények lét-
rehozandó körzeteire (szám szerint ötven-
re). Megismertet a fajtakijelölés és szaporítás
folyamatával, a régi művelési módszerekkel
és eszközökkel. Végül külön fejezetet szentel
a „matuzsálemi korú” gyümölcsfák és
cserjék bemutatásának.

A történelmi illetve kultúrtörténeti utalá-
sokkal gazdagon átszőtt szöveghez válto-
zatos ábraanyag csatlakozik.

Néhány kisebb szerkesztésbeli hiányos-
ság sem változtat azon a tényen, hogy Surányi
Dezső érdekes és értékes művel ajándéko-
zott meg bennünket. Azt várjuk tőle, hogy
hatására megélnéküljenek és valamelyest
egységesüljenek azok a feltáró terepkuta-
tások, amelyek az ország egynémely pont-
ján, helyi kezdeményezésképpen már el-
kezdődtek. És ne feledjük: egy koherens
hazai biodiverzitás-stratégia sem nélkülöz-
heti azokat a szempontokat és megoldáso-
kat, amelyeket e könyv sugall. (*Surányi
Dezső: Gyümölcsöző sokféleség. Akcident
Nyomdaipari Kft., Cegléd, 2002, 140 p.,
50 p. ábra*)

Fekete Gábor

kutatóprofesszor, az MTA rendes tagja

Angol nyelvű bibliográfia a holokausztról

„Nem valószínű, hogy a közeljövőben bárki is meghaladhatná Braham történetírói teljesítményét” – írta Ránki György az *Élet és Irodalomban* Randolph L. Braham professzor 1981-ben megjelent *The Politics of Genocide (A népirtás politikája)* című, kétkötetes, a magyar zsidóság második világháborús tragédiáját feldolgozó monográfiájáról. A Braham professzor fő művének tekinthető monumentális alkotás (amely Magyarországon előbb 1988-ban, majd 1997-ben látott napvilágot) a teljesség igényével, enciklopédikus szándékkal és kivitelezéssel elemzi a magyar zsidóság 1944-1945-ös katasztrófáját, annak előzményeit és utóhatásait.

A New York-i Városi Egyetem politológus professzorára jellemző tudományos totalitásra való törekvés, a minden apró részlet megvilágítani kívánó történeti attitűd más munkáiban is tetten érhető. Tanulmányok és cikkek egész sorát követően 1963-ban Braham professzor gyűjtötte össze két kötetben a magyar zsidók megsemmisítésével kapcsolatos legfontosabb német külügyi, politikai és rendőri szervek által „termelt” dokumentumok százait (*The Destruction of Hungarian Jewry. A Documentary Account. I-II*) és ezzel nemcsak a külföldi, hanem a Magyarország második világháborús szerepét vizsgáló hazai kutatóknak is nagy szolgálatot tett. A kimeríthetetlen intellektuális energiákkal rendelkező, idén a 80. születésnapját ünneplő tudós – sok egyéb munkája mellett –, az elmúlt évben egy újabb, a holokauszt és a magyar zsidóság modern történetének kutatásához nélkülözhetetlen kézikönyvet állított össze. A *The Holocaust in Hungary: A Selected and Annotated Bibliography 1984-2000* (A holokauszt Magyarországon: válogatott és annotált bibliográfia 1984-2000) című munka tavaly látott napvilágot az Egyesült Államokban a Rosen-

thal Institute for Holocaust Studies, a Social Science Monographs és a Columbia University Press gondozásában.

Braham professzornak ez a műve tulajdonképpen egy évtizedekkel ezelőtt megkezdett gyűjtőmunka immár második, kézzelfogható eredménye, és az 1984-ben *The Hungarian Jewish Catastrophe* (A magyar zsidó katasztrófa) címmel megjelent annotált bibliográfia második kötetének tekinthető. Az első bibliográfiában Braham 1984-gyel bezárólag gyűjtötte össze a magyar holokausztról és a hozzá kapcsolódó más történeti problémakörökről szóló magyar, német, angol, román, héber, jiddis nyelvű könyveket, cikkeket, tanulmányokat, visszaemlékezéseket, lexikonokat, kronológiákat, bibliográfiákat, térképeket, sőt még verseket is. A 2479 tételt tartalmazó annotált címgyűjtemény a pontos bibliográfiai adatok megjelölése mellett rövid ismertetőt is nyújtott az adott műről. Braham könnyen áttekinthető, logikus struktúrába helyezte el az általa összegyűjtött hatalmas adathalmazt. Az általános áttekinthető munkák után a magyar holokauszt előzményeivel (zsidótörvények, munkaszolgálat, kamenyec-podolszki deportálás, újvidéki mérsárlás, stb.) foglalkozó műveket helyezte a tematikus rendbe. Ezt követően magát a holokauszt eseménysorát tárgyaló munkák kerültek sorra, szintén kisebb témákra bontva. Itt például a regionális (vármegyék, települések) történésekre vonatkozó bibliográfiai tételek éppúgy megtalálhatók az adott földrajzi egységek alfabetikus rendjébe szedve, mint a magyar zsidók által megjárta koncentrációs táborokkal foglalkozó munkák a lágerek szerint csoportosítva. A harmadik nagy egység a magyar zsidók megsemmisítésének következményeit fókuszba helyező műveket sorolta fel és mutatta be. Itt kaptak helyet például a német és magyar háborús bűnösökkel és pereikkel foglalkozó publikációk (a vádlottak neve szerinti alfabetikus sorrendben), a kárpótlási kérdéseket

tárgyaló munkák, vagy az olyan, a magyar holokauszt utóregzéseinek tekinthető témákkal kapcsolatos művek, mint az ún. „Kasztner-ügy”. Ebben a részben szerepeltek a holokausztra vonatkozó magyar politikai és szellemtörténeti értelmezések, reflexiók dokumentumai, a neo-antiszemizmus tematikájú közlemények, valamint a nyilas emigráció által a háború után kiadott könyvek. A kötetet Braham tollából származó rövid tanulmány és szövegmagyarázat vezette be; név-, hely- és szerzőmutató zárta le.

A professzor az első bibliográfia kiadásával korántsem tekintette munkáját lezártnak, és az elmúlt szűk két évtizedben sem hagyott fel a gyűjtőmunkával. Ennek a tevékenységnek az eredménye a bibliográfia nemrég megjelent második része. A *The Holocaust in Hungary* újabb ezeröttszáz címet közöl. Braham itt elhagyta a nagy kronológiai egységeket, és műfaji illetve tematikus bontásban ismerteti az 1984 és 2001 között megjelent, a vészorszakról illetve a kapcsolódó témákról szóló publikációkat. Az ebben a periódusban napvilágot látott művek mellett a kötet ismertett jó néhány, az 1984-ben megjelent bibliográfiából kimaradt tételt is, ezzel téve teljessé a gyűjtést. Az előző bibliográfiához képest újdonságnak tekinthető, hogy az írott művek, azaz a különböző újságcikkek, tanulmányok, összefoglaló szintézisek, monográfiák és specifikus jelenségeket vizsgáló tanulmányok, memoárok és regények mellett Braham ezúttal felvette a gyűjteménybe a vizuális publikációkat: játékfilmeket, dokumentumfilmeket, fotó- és grafika-gyűjteményeket, kiállításokat és azok katalógusait is. A megjelent publikációk által alakított tematikában ezúttal kiemelt helyet kaptak a magyar lakosság és a hivatalnokok, valamint a külföldi diplomaták embermentési akcióit, a kontinentális viszonylatban is specifikusan magyar jelenségnek számító

háborús munkaszolgálat epizódjait, a magyarországi zsidóüldözés nemzetközi visszhangját, jogi, demográfiai és gazdasági hátterét megvilágító művek. Természetesen ezt a kötetet is név- és helymutató egészíti ki. A 2001 legvégén megjelent gyűjtemény frissességére jellemző, hogy még az azévi budapesti könyvhéten megjelent, vonatkozó tematikájú kötetek is szerepelnek benne.

Braham professzor bibliográfiai hiánypótló és egyben nélkülözhetetlen művek. A bibliográfia segítségével nemcsak a szakmához tartozó vagy laikus magyar olvasók tájékozódhatnak a téma kapcsán az elmúlt több mint másfél évtizedben a nemzetközi porondon napvilágot látott magyar vonatkozású írásokról, hanem egyúttal a magyarul született cikkek, tanulmányok és kötetek százainak létezéséről értesülhetnek a külföldi tudósok és érdeklődők. Mindenki, aki itthon vagy külföldön, bármilyen okból vagy mélységben érdeklődik a magyar holokauszt, a magyar zsidóság és Magyarország modern történelme iránt, könnyen használható, átfogó, a teljességre törekvő és azt el is érő részletességű kézikönyvet emelhet le a polcra. (*Randolph L. Braham (ed.): The Hungarian Jewish Catastrophe. A Selected and Annotated Bibliography. Institute for Holocaust Studies of The City University of New York and Social Science Monographs. Distributed by Columbia University Press, New York, 1984. 501 p.; Randolph L. Braham (ed.): The Holocaust in Hungary. A Selected and Annotated Bibliography. The Rosenthal Institute for Holocaust Studies Graduate Center/The City University of New York and Social Science Monographs, Boulder. Distributed by Columbia University Press, New York, 2001. 252 p.*)

Kádár Gábor – Vági Zoltán

PhD hallgatók

Borhi László: Iratok a magyar-amerikai kapcsolatok történetéhez 1957-1967

Borhi László már majdnem a középnemzedék tagjaként hosszú ideje foglalkozik az Egyesült Államok történetével, magyarországi és kelet-európai politikájával, ebben a tárgykörben már két érdemes feldolgozása jelent meg.

Ebben a kötetben a hozzáférhető magyar levéltári anyagból 164 iratot ad közzé teljes terjedelemben, a szükséges tárgyi magyarázatokkal. Az első dokumentum 1957. február 27-én kelt, az utolsó 1967. december 3-án. A dokumentumokat általában teljes terjedelemben közli, ha lényegtelen részleteket elhagy, azt jelzi. A Függelékben tizenhárom dokumentum eredetileg angol nyelvű szövege (vagy a dokumentum egy része, amely a kiadványban az eredetinek megfelelően, angol nyelven jelent meg) található meg magyar fordításban.

Az évtized a magyar-amerikai kapcsolatok egyik legnehezebb időszaka, hiszen közvetlenül a forradalom leverése után vagyunk, az ebből származó hazai problémákkal. Borhi László rövid bevezetője rámutat az évtized konfliktusaira. Félreérthetlenné teszi, hogy a magyar-amerikai viszony önmagában megérthetetlen, hiszen nyilvánvalóan a szovjet-amerikai kapcsolatok függvénye, ezeknek a kapcsolatoknak a hullámváltozása szabja meg Amerika megnyilvánulásait és a magyar reagálást. A nehézség az eleve ellentétes elvárásokból adódik. A magyar fél elvárása az adott helyzet, a Kádár-kormány

legitimitásának elismerése. Amerikai részről meg éppenséggel ennek a helyzetnek a megváltoztatása (persze egy 1989-re emlékeztető gyökeres változásra az amerikaiak sem számítanak). Ennek ellenére a magyar kormányzat – olykor éppen szovjet sürgetésre – kénytelen a viszony javulását vagy legalábbis normalizálását szorgalmazni. 1961-1978 között több ízben is nagyobb diplomáciai műveletek zajlanak ebben az irányban, érdembeli elmozdulás még sincs.

A mai olvasó, különösen a fiatalabb évjáratokból, nyilván már elszokott az akkori magyar hivatalos dokumentumok bikkfanyelvezetétől, amely az egészen bizalmasnak és titkosnak szánt dokumentumokban is megjelenik. A kor szereplőinek ez már a vérében volt.

A kötet tizenöt lapon ad életrajzi adatokat az iratokban szereplő fontosabb személyekről. A szokásos névmutató és az akkoriban használatos rövidítések feloldása (a pártállami rendszer imádta a rövidítéseket) hasznosan egészíti ki a kötetet. Az itt közölt iratok nemcsak a korszak magyar külpolitikájának megismerését szolgálják (amennyire „magyar” külpolitikáról ekkor egyáltalán beszélni lehet), hanem a rendszer egészéhez, belső felépítéséhez és működéséhez is figyelemreméltó támpontokat nyújtanak. Remélhető, hogy a szerző folytatja kutatásait, amivel nagy szolgálatot tesz nemcsak a magyar történettudománynak, hanem a pártállam iránt érdeklődő szélesebb közönségnek is. (*Borhi László: Iratok a magyar-amerikai kapcsolatok történetéhez 1957–1967. Ister, Budapest, 2002, 687 p.*)

(–r. –l.)

Markovits Pál: Egy „úri kalandor” botladozásai a XX. században

Rokonszenves ember rokonszenves könyve, így lehetne a legjobban összefoglalni az olvasó véleményét. A szerző 1917-ben szü-

letett, tehát még a történeti Magyarországon, édesatyja állatorvos volt. Ez magyarázza a cím „úri” jelzőjét, a kalandort az életpálya. Természetesen az atya nyomdokán ő is állatorvosnak készül, 1940-ben meg is szerzi a diplomát Budapesten, 1941 őszéig már

praktizál is Dunaszerdahelyen, a Csallóközben, amely akkor rövid időre ismét Magyarországhoz tartozik. 1941 októberében persze már behívják munkaszolgálatra, a szerző szerint Magyarországon, Kárpátalján és a jugoszláviai Borban kell dolgoznia. A bori táborból szerencsésen, helyi ismerősök segítségével el tud szökni, egy csetnik vajdához kerül, ahol általában egészségügyi teendőket lát el. Innen viszont ugyancsak megszökik, átáll a Tito-féle partizánokhoz, akik Bulgáriából érkeznek a környékre. A háború végétével visszatér Magyarországra, először a FÉKOSZ-ban dolgozik (ez a kor egyik fontos koalíciós, ám döntően kommunista vezetésű szervezete volt). Aztán visszakerül a szakmába, 1949-50-ben Zsámbékon, az akkor alakított mezőgazdasági főiskola igazgatója. Innen a Phylaxia céghez került, még mindig a szakmán belül, ahol oltóanyagokat kell kikísérleteznie. 1965-ben szakmai eredményei miatt is kiküldik Franciaországba, rövid budapesti epizód után ismét oda kerül, ezúttal a Curie Intézetbe, ahol érdemes tudományos eredményeket ér el. 1982-ben itt nyugdíjazzák, de továbbra is dolgozik, közben többször jár tanulmányúton az Egyesült Államokban, 1985-ben oda is költözik, majd a következő évben egy francia csapat tagjaként szakértőként Zaire-ba kerül, ahonnan – jól végzett munkájának köszön-

hetően – élve tud eljönni. Előtte az USA-beli Bethesdában, a rákkutató intézetben dolgozik. 1990-ben hazatér Budapestre, itt írja meg emlékiratait.

A kötetet sok fénykép illusztrálja, és külföldi működési területeinek megfelelően angol és francia nyelvű rövid rezümét is ad. Tudományos munkásságáról csak a legszükségesebbet mondja el, amit az átlagolvasó is megért. Talán érdemes volna ezirányú tevékenységét (például a baromfipestis elleni vakcina kikísérletezését még a Phylaxiában, azután a francia és amerikai korszak eredményeit) külön tanulmányban a szakemberek számára összegezni.

A tudományos nagyképűség jólesően hiányzik a könyvből. Mint a tartalmi ismeretéből látszik, valóban „kalandor” élet is volt ez, olykor nem kevés szerencsével (ha Bor kapcsán például Radnótira gondolunk). A szerző mindenről ugyanolyan csevegő hangnemben ír, nem dramatizál. Nem játssza meg a hőst, az áldozatot, a tudóst (és még jónéhány más szerepet is játszhatna). De végül is a külföldön is elismerést arató magyar tudósok sorát szaporítja. Ezért is volt érdemes e hasábokon megemlékezni róla. (*Markovits Pál: Egy „úri kalandor” botladozásai a XX. században. Tevan Kiadó, Budapest, 2002, 201 p.*)

(–r. –l.)

CONTENTS

The 300th Anniversary of Rákóczi's War of Independence

Béla Köpeczi: Remembering the 300 th Anniversary of the Breakout of Rákóczi's War of Independence.....	676
Conference: Europe and Hungary in the Era of II. Rákóczi	677
Ferenc Tóth: Emigrated or Exiled? – The Rákóczi Emigraton in the Mirror of History	678
Imre Bánkúti: Problems of Economy in Rákóczi's State.....	686
Béla Köpeczi Rákóczi's Foreign Policy.....	692
Ágnes R. Várkonyi: Ad Perpetuum Rei Memoriam – On the State of Ferenc Rákóczi ...	699

Study

Andrea Éltető – Andrea Hercsuth: Modernisation of Catalonia.....	713
Péter Cserne: Third Ways – Röpke and Bibó on Capitalism and Socialism	726
Zoltán Dénes Iván: Two Different Interpretation of the Same Injustice – Gyula Szekfű's and István Bibó's Diagnoses and Therapies on the Paris Peace Treaty	738
Gábor Michalkó – Tamara Rácz: Beyond Pitching the Tent – About the Conditions of Tourism Science in Hungary	747

Interview

Nationalism and Archaeology – Béla Lukácsi's interview with Csanád Bálint.....	758
--	-----

Academy Affairs

The 2003. May Assembly of the MTA (<i>László Szabados</i>)	764
Agreement of the Government of the Hungarian Republic and the MTA.....	772
Agreement of the Ministry and the MTA	773
Agreement of the Ministry and the MTA	774
World Council of Hungarian Professors	775

The Science of the World – as Hungarian Diplomats See

Ildikó Szalai-Szűcs: Reform Plans in British Higher Education	777
István Takács: Foreign Students in US Universities	779
Árpád Erdélyi: What is next, Russian Academy of Sciences?	781

<i>Outlook</i> (<i>László Jéki – Júlia Gimes</i>)	785
---	-----

<i>Book Review</i>	790
--------------------------	-----

Ajánlás a szerzőknek

1. A Magyar Tudomány elsősorban a tudományterületek közötti kommunikációt szeretné elősegíteni, ezért elsősorban olyan kéziratokat fogad el közlésre, amelyek a tudomány egészét érintő, vagy az egyes tudományterületek sajátos problémáit érthetően bemutató témákkal foglalkoznak. Közlünk téma-összefoglaló, magas szintű ismeretterjesztő, illetve egy-egy tudományterület újabb eredményeit bemutató tanulmányokat; a társadalmi élet tudományokkal kapcsolatos eseményeiről szóló beszámolókat, tudománypolitikai elemzéseket és szakmai szempontú könyvismertetések.

2. A kézirat terjedelme szöveges tanulmányok esetében általában nem haladhatja meg a 30 000 leütést (a szóközzökkel együtt, ez kb. 8 oldalnak felel meg a MT füzetekben), ha a tanulmány ábrákat, táblázatokat, képeket is tartalmaz, a terjedelem 20-30 százalékkal nagyobb lehet. Beszámolók, recenziók esetében a terjedelem ne haladja meg a 7-8 000 leütést. *A teljes kéziratot .rtf formátumban, mágneslemezen és 2 ki nyomtatott példányban kell a szerkesztőségbe beküldeni.*

3. A közlemények címének angol nyelvű fordítását külön oldalon kell csatolni a közleményhez. Itt kérjük a magyar nyelvű kulcsszavakat (maximum 10) is. A tanulmány címe után a szerző(k) nevét és tudományos fokozatát, a munkahely(ek) pontos megnevezését és – ha közölni kívánja – e-mail-címét kell írni. A külön lapon kérjük azt a *levelezési és e-mail címet*, telefonszámot is, ahol a szerkesztők a szerzőt általában elérhetik.

4. Szöveg közbeni kiemelésként *dőlt*, (esetleg **félkövér** – bold) betű alkalmazható; ritkítás, VERZÁL betű és aláhúzás nem. A jegyzeteket lábjegyzetként kell megadni.

5. A rajzok érkezhetnek papíron, lemezen vagy email útján. Kérjük azonban a szerzőket: tartsák szem előtt, hogy a folyóirat fekete-fehér; a vonalas, oszlopos, stb. grafikonoknál tehát ne használjanak színeket. Általában: a grafikonok, ábrák lehetőség szerint minél egyszerűbbek legyenek, és vegyék figyelembe a megjelenő olda-

lak méreteit. A lemezen vagy emailben érkező ábrákat és illusztrációkat lehetőleg .tif vagy .bmp formátumban kérjük; értelemszerűen fekete-fehérben, minimálisan 150 dpi felbontással, és a továbbítás megkönnyítése érdekében a kép nagysága ne haladja meg a végleges (vagy annak szánt) méreteket. A közlemény szövegében tüntessék fel az ábrák kívánatos helyét.

6. Az irodalmi hivatkozásokat mindig a közlemény végén, abc sorrendben adjuk meg, a lábjegyzetekben legfeljebb utalások lehetnek az irodalomjegyzékre. Irodalmi hivatkozások a szövegben: (szerző, megjelenés éve). Ha azonos szerző(k)től ugyanabban az évben több tanulmányra hivatkozik valaki, akkor a közleményeket az évszám után írt a, b, c jelekkel kérjük megkülönböztetni mind a szövegben, mind az irodalomjegyzékben. Kérjük, *fordítsanak különös figyelmet a bibliográfiai adatoknak a szövegben, illetőleg az irodalomjegyzékben való egyeztetésére!* Miután a Magyar Tudomány nem szakfolyóirat, a közlemények csak a legfontosabb hivatkozásokat (max. 10-15) tartalmaznak.

7. Az irodalomjegyzéket abc sorrendben kérjük. A tételek formája a következő legyen:

- Folyóiratcikkek esetében:

Alexander, E. O. and Borgia, G. (1976). Group Selection, Altruism and the Levels of Organization of Life. *Ann. Rev. Ecol. Syst.* **9**, 499-474

- Könyvek esetében:

Benedict, R. (1935). *Patterns of Culture*. Houghton Mifflin, Boston

- Tanulmánygyűjtemények esetén:

von Bertalanffy, L. (1952). Theoretical Models in Biology and Psychology. In: Krech, D., Klein, G. S. (eds) *Theoretical Models and Personality Theory*. 155–170. Duke University Press, Durham

8. Havi folyóirat lévén a *Magyar Tudomány* kefelevonatot nem küld, de az elfogadás előtt minden szerzőnek elküldi egyeztetésre közleménye szerkesztett példányát. A tördelés során szükséges apró változtatásokat a szerző egy adott napon a szerkesztőségben ellenőrizheti.

MAGYAR ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ.

KIS GYÜLÉS, SEPT. 2. 1847.

Fáy András igazg. és tiszt. tag helyettes elnökhete alatt

Jelen Fogarasi, Gebhardt, Kálly, Kiss Károly, Luczenbacher, Szalys, Vörösmarty rr. tt. — Erdélyi, Hanák, Kiss Ferencz, Kovács Mih., Peregriny, Tasner, Walther, Weizel H. tt. — Toldy F. úrnok, Lukács M. hely. segédjegyző.

LUCZENBACHER JÁNOS rt.,

július' 26-dikán megszakadt előadását *) folytatva, a' *pogány magyar sírok* körül eddig tett fölfedezéseit, rajzok' előmutatása mellett, akkép ismerlette.

A' Duna és Tisza közötti téreken mintegy 377. évben Kr. ut. letelepült húnok, azaz kúnok', a' magyarok' vérrokonai, csatáért re riaszták fel az egész Pannoniát. Potentiana város' vidéke volt a' kúnok és rómaiak közötti véres ütközetnek mezeje. Itt lakott Macrinus, vagy mint mások nevezik: Matrinius, akkora római igazgató Pannoniában, ki látván miként tódul tartománya felé az ellenség' özöne, megfélemlert, és római segédhadakért folyamodott. A' segedelmére jött beronai szász Detre Szászhalom körül tüzte fel táborát, és míg a' kúnok' hadakozásmódját nem ismerve, azt vette Macrinus igazgatóval tanácskozásba: túl a' Dunán támadják-e meg az ellenséget, vagy hol és miként; azalatt éjre kelt az idő. „Most nyugalmasan tölthetjük az éjszakát, mondának a' Potentiana körül táborozók; ellenségünket a' Duna választja el tőlünk, azon át nem evezhetnek; mert hajóik nincsenek.“

* * *

Innen gyalog ösvényen mentünk a' Duna' meredek partja fölött Bata helységbe alá, mellynek régi neve Szászhalom, de nem Szászhalom (Centum colles), mint írónk' nagyobb része hirdeti. Bejártuk az egész falut római köveket keresve; törött sírköre többre, de Milován Pál' udvarában nevezetes feliratúra akadunk, melly a' konyhaajtó előtt volt iratlan felére helyezve 's lépcsőül szolgált; ezt legott megvettük és a' m. n. museumba vitettük.

E' kőnek (IV. T. D.) olvasható felirata ez:

„Imperator Caesar — — — — (An)
toninus Augustus Pius Sarmaticus — —
Britannicus Pontifex Maximus Tribuniciae Potestatis — —
Consul tertium Pater Patriae ripam omnem — — —
— — — *extractis item prae (si)*
dis per loca opportuna ad
clandestinos Latrunculo
rum transitus oppositis
munivit per — — — — —

Itt másfél sor ki van törölve.

